ДОСЛІДЖЕННЯ КІЛЬКІСНОГО ТА ЯКІСНОГО СКЛАДУ БІОРІЗНОМАНІТТЯ ОНИКІЄВСЬКОГО ЛІСГОСПУ

***Совгіра С.В.**, професор, завідувач кафедри хімії, екології та методики їх навчання*
***Жук А.В.**, студентка V курсу*

У Конвенції про біологічне різноманіття наголошується на обов'язковому включенні його збереження до планів стабільного розвитку держав, які її підписали [1]. Постановою від 12 травня 1997 р. затверджено «Концепцію (стратегію) збереження біологічного різноманіття України». У ній збереження та невиснажливе використання біорізноманіття розглядається як один із пріоритетів у сфері природокористування, екологічної безпеки та охорони природи, невід'ємною умовою збалансованого економічного й соціального розвитку держави. Т. Андрієнко Е. Лаврінко, С. Стойко, Я. Шеляг-Сосонко доводять, що ця проблема перебуває на етапі активної охорони фітоценофонду, що передбачає збереження фітоценорізноманіття у процесі фітоценогенезу в різних екологічних умовах.

Біорізноманіття України є її національним багатством. Особливості географічного положення України, рельєф, клімат та історичний розвиток зумовили формування на її території багатої рослинності, представленої лісами, луками, болотами, степами, томільярами, чагарниковими заростями, гало-, псамо-, кальце-, крето-, петрофільними та літоральними, прибережно-водними і високогірними угрупованнями, в яких налічується, за приблизними даними, понад 25 тис. видів рослин, грибів, слизовиків і лишайників. Види рослинності характеризуються певним ендемізмом і реліктовістю.

Наймісткішими оберегами й осередками біорізноманіття є ліси. Нині понад 70% лісостепової частини Кіровоградської області розорано, ліси і лісонасадження займають лише 7,2% її території. Територія Оникієвського лісгоспу охоплює частину чотирьох районів Кіровоградської області (Маловисківського, Новоукраїнського, Добровеличківського та Новоархангельського), кожен з них має свої особливості.

З метою виявлення резерву підвищення продуктивності лісових ділянок лісовпорядкуванням визначений за укрупненими показниками ступінь використання потенційної продуктивності вкритих лісовою рослинністю лісових ділянок.

У лісових масивах в деревостані переважають дуб та ясен, утворюючи на великих площах ясеново-дубові ліси. Менші площі в масиві займають сосново-дубові, дубово-грабові та липово-дубові ліси, а також чисті дубові насадження. В південній, степовій, частині ліси не виходять на плакори, а трапляються у верхів'ях балок, утворюючи смугу байрачного степу. Лісові ценози мають чотириярусну будову, значне затінення та характеризуються мішаними деревостанами з домінуванням дуба звичайного. В деревних ярусах співдомінують граб звичайний, ясен високий, клен гостролистий, липа серцелиста, які утворюють відповідні угруповання. В центральній і північній частинах лісгоспу переважають грабово-дубові, дубові, ясене-дубові ліси, липово-дубові та кленово-липово-дубові, в яких переважають двоярусні деревостани.

Розріджений підлісок утворюють ліщина європейська, бруслина європейська, бородавчаста, клен татарський, калина гордовина, свидина криваво-червона тощо.

Ступінь використання потенційної продуктивності вкритих лісовою рослинністю лісових ділянок показано у таблиці 1.

Досліджуючи чотири лісових смуги ми зустрічали такі види дерев: дуб звичайний, дуб червоний, клен гостролистий, ясен звичайний, граб звичайний, липа дрібнолиста, біла акація тощо.

У досліджуваних ділянках найтиповіші ліси такі: I ярус – дуб звичайний, ясен звичайний (70% площі лісів), II ярус – клен гостролистий, липа дрібнолиста і граб звичайний, III ярус – біла акація (17%).

Нами взято для оцінки II (I) яруси листяного лісу (1 км^2) і визначено кількість

дерев, яка відображена у таблиці 2.

Таблиця 1

Потенційно продуктивні вкриті лісовою рослинністю лісові ділянки

Основні лісоутворювальні породи	Площа вкритих лісовою рослинністю лісових ділянок, га		Фактичні		Середній запас на 1 га вкритих лісовою рослинністю лісових ділянок, $м^3$	
	факт.	за цільо вою породою	середн. вік	середн. бонітет	факт.	оптим.
Сосна звичайна	139,5	139,9	40	1,3	182	267
Сосна кримська	37,8	37,0	26	1,7	111	156
Сосна звичайна в осередках кореневої губки	0,7	-	40	1,0	157	-
Ялина європейська	1,6	1,6	49	16,5	369	560
Дуб червоний	305,7	305,7	25	1,9	81	113
Дуб скельний	2,0	-	40	3,0	65	-
Дуб звичайний	8527,3	9725,7	67	2,0	193	280
Ясен звичайний	3136,9	3136,9	54	1,6	186	244
явір	3,5	3,5	48	2,0	123	200
Клен гостролистий	321,5	321,5	34	2,1	105	133
Клен польовий	164,1	-	44	3,2	100	-
Граб звичайний	273,0	-	41	2,8	125	-
Ясен зелений	127,6	-	45	2,0	119	-
Клен ясенолистий	29,0	-	22	2,0	48	-
ільмові	113,0	-	24	2,1	48	-
Біла акація	735,5	325,5	35	1,5	88	115
Гледичія колюча	0,3	-	48	2,0	133	-
осика	23,4	23,4	49	1,1	240	434
Вільха чорна	13,1	13,1	43	1,7	168	341
Липа дрібнолиста	280,4	280,4	44	2,3	138	191
тополі	36,2	13,9	42	4,0	190	284
Інші породи	56,0	-	30	2,3	63	-
Усього по лісгоспу	**14328,1**	**14328,1**	**58**	**1,9**	**175**	**259**

Таблиця 2

Оцінка деревостою

Назва дерев	Ярус	Життєвість	Рясність		Родина
			Кількість	%	
Дуб звичайний	I	3	153	32	Букові
Ясен звичайний	I	3	130	24	Маслинові
Клен гостролистий	II	3	110	23	Сапіндові
Граб звичайний	II	2	60	5,1	Березові
Липа дрібнолиста	II	2	60	5,1	Липові

Отже, домінуючою деревною породою на досліджуваній території є дуб звичайний та ясен звичайний.

У II ярусі ще зустрічаються: черешня, липа серце листа, яблуня лісова, груша, ялина звичайна, береза пухнаста.

У третьому ярусі (підліску) зустрічаються такі рослини: глід колючий, ліщина звичайна, бруслина європейська, бузина чорна, терен, шипшина собача.

Домінантами трав'яного ярусу виступають здебільшого осока волосиста, яглиця,

копитняк, підмаренник запашний, конвалія, купина багатоквіткова. Це – звичайні домінанти листяних лісів України.

В трав'яному покриві добре виявлені синузії весняних ефемероїдів, в яких найчастіше домінують анемона жовтецева, пшінка весняна, рясти ущільнений і порожнистий, проліска дволиста, зірочники жовті.

Трапляються в широколистяному лісі й інші типові мешканці. Їх називають неморальними видами від слова «неморум» − широколистяний. До них належать купина багатоквіткова, медунка темна, просянка розлога та низка інших.

Вивчаючи біорізноманіття трав'янистих рослин чотирьох лісових смуг нами було досліджено 20 ділянок загальною площею 400 м^2 протягом 2012-2013 рр. Свої спостереження розпочали ранньою весною і проводили до листопада, користуючись методом пробних ділянок.

У чотирьох лісових смугах домінують рясти порожнистий, переліска дволиста, підмаренник запашний, анемона жовтецева. В незначній кількості на досліджуваній ділянці ростуть просянка розлога, медунка темна, зірочник жовтий, яглиця, купина багатоквіткова.

За досліджуваний період було знайдено 54 види трав'янистих рослини: проліска звичайна, рясти порожнистий, мати-й-мачуха звичайна, розхідник звичайний, кульбаба лікарська, підсніжник Воронова, вероніка дібровна, первоцвіт весняний, очеретянка звичайна, нечуйвітер волохатий, жовтець їдкий, купина лікарська, рутка лікарська, морква дика, болиголов плямистий, грицики звичайні, шоломниця звичайна, перстач гайовий, шавлія лучна, чебрець звичайний, талабан польовий, сокирки польові, суниці лісові, фіалка лучна, конюшина лучна, шипшина дика, незабудка польова, ромашка лікарська, копитняк європейський, валеріана лікарська, деревій звичайний, вороняче око звичайне, щавель кислий, свербіжниця польова, мак дикий, конюшина біла, еспарцет піщаний, хвощ польовий, горошок мишачий, гадючник шестипелюстковий, осока просівна, подорожник середній, кудрявець Софії, чорнокорінь лікарський, дріоптерис чоловічий, синяк звичайний, волошка синя, вероніка колосиста, звіробій звичайний.

На чотирьох ділянках площею по 400 м^2 у чотирьох лісових смугах ми дослідили видовий склад рідкісних судинних рослин. Найчастіше із рідкісних рослин на досліджуваних ділянках зустрічалися: конвалія звичайна (7,18%), первоцвіт весняний (6,84%), рястка Гуссона (4,84%), кизил справжній (4,67%), наперстянка великоцвіта (4,34%), леопольдія тонкоцвіта (4,17%), зірочки південнобузькі (3,84%), чебрець Черняєва (3,34%).

Значно менше із рідкісних рослин на досліджуваних ділянках траплялися: шоломниця висока (1,5%), осока парвська (1,0%), аспленій північний (0,5%), белевалія сарматська (0,5%), громовик велико щетинистий (0,5%), хвощ великий (0,5%), багатоніжка звичайна (0,33%), вишня степова (0,33%), мигдаль степовий (0,17%).

На території досліджуваних лісових смугах не зустрічалися рідкісні судинні рослин, які трапляються на території Кіровоградської області: аденофора лілієлиста, аконіт шерстистовустий, багатоніжка проміжна, вечорниці плакучі, воловик несправжньо-блідожовтий, осока Гартмана, пухирник ламкий, золототисячник звичайний, пухівка багатоколоскова, фізаліс звичайний.

Список використаних джерел

1. Конвенція про біологічне розмаїття: громадська обізнаність і участь / Відп. ред. Т.В. Гардашук. − К. : Стилос, 1997. − 154 с.